

EL SANTUARI DE LA MARE DE DÉU DELS MUNTS

Un referent de la identitat lluçanesa avui

Roser Reixach

L'esplèndida panoràmica és un dels molts atractius del santuari dels Munts, però no ha estat aquest el factor que l'ha convertit en un indret emblemàtic per al Lluçanès. Des de fa temps, al llarg del segle XX, aquest lloc ha anat ampliant l'àrea d'influència de la seva advocació, i la Mare de Déu que s'hi venera és considerada la patrona del Lluçanès. Com altres santuaris, fins fa pocs anys havia sigut un important centre de devoció col·lectiva on la gent s'hi trobava per a buscar un suport a les seves activitats quotidianes i més en casos de problemes greus, ja fossin personals o comunitaris. Més endavant, sobretot des de la dècada dels setanta del segle passat, va ser el lloc escollit per a celebrar-hi esdeveniments cívics, polítics o culturals, a part dels religiosos, en una faceta que continua tenint actualment. La popularitat de la Mare de Déu va ser molt utilitzada després de la Guerra Civil, amb una apropiació, per part dels partidaris del règim, força espectacular els primers anys del període franquista. Però tot i

això també s'hi anava per celebrar les festes més nostrades, com Sant Joan o els aplecs dels dilluns de Pasqua Florida i Pasqua Granada, que encara es continuen fent avui, i ja posteriorment els nombrosos actes de reivindicació comarcal.

La devoció a la Mare de Déu és ben present als municipis més propers, i cada diumenge se sol omplir l'església amb la missa setmanal que acaba amb el cant dels goigs i el besamans. És però en els aplecs i altres commemoracions cíviques quan s'hi concentra un major nombre d'assistents; l'esplanada dels voltants facilita que la gent s'hi pugui quedar a menjar, o simplement a descansar, i a més que es pugui convertir en una gran zona d'aparcament.

Situat a 1.060 m, els Munts pertany al municipi de Sant Agustí de Lluçanès i a la parròquia de Sant Boi de Lluçanès. Aquesta alçada permet que en dies clars es pugui albirar tota la serralada pirinenca, del Cadí al Canigó, i també Montserrat, el Pedraforca i els Rasos de Peguera, la

vall del Ter i la Plana de Vic, el Montseny... La construcció d'una carretera asfaltada des de l'Hostal de Vilar va facilitar moltíssim el seu accés, ja que abans s'hi anava a peu seguint un camí pel mig de la muntanya i això ha fet que s'hagi convertit en un lloc preferent per a excursions amb autocars des de les comarques veïnes.

Les primeres dades que fan referència als Munts són del 1170 i l'actual església, del segle XVII, en substituïu una de més antiga. A l'interior destaca l'altar major presidit per un retaule neoclàssic on al centre hi ha la Mare de Déu i a la part superior Sant Joan Baptista. A banda i banda del cambril s'hi troben dues escales que permeten als fidels pujar a besar la imatge. La talla de la Mare de Déu està datada aproximadament del segle XIII, i com tantes altres, s'explica que va ser trobada en una cova prop d'on ara hi ha el santuari. Assaguda en un tron, destaca pel seu rostre ennegrit, igual que el del Nen Jesús que té a la falda i que beneeix

ROSER REIXACH

Santuari Mare de Déu dels Munts.

Retorn de la Mare de Déu als Munts després de la seva restauració el 1926.

amb la mà dreta mentre que a l'altra hi sosté un llibre.

La gran veneració que hi ha hagut a la Mare de Déu dels Munts ha quedat palesa sobretot en el poble de Sant Boi de Lluçanès. L'any 1948 s'hi inaugurà un hotel per a estiuencs que adoptà el nom dels Munts i al centre del poble s'hi troba la plaça de la Mare de Déu dels Munts, on encara hi ha la imatge que s'hi col·locà el 1926 dins una capelleta a la façana de cal Sastre. A més en nombroses celebracions locals es canten a Sant Boi els goigs de la Mare de Déu dels Munts en lloc del sant festejat, i aquest nom, Maria dels Munts, és un dels escollits per batejar algunes noies de la població.

LA INVOCACIÓ PER A LA PLUJA I LES DEPRECCIONS DELS FIDELS

En una societat agrària com la del Lluçanès fins a mitjans del segle XX, les collites eren la base de l'economia de moltes famílies. Per aquest motiu se'ls demanava a diferents advocacions que els procuressin una bona anyada i els deslliuressin de tempestes i pedregades, organitzant-se en temps de sequera diverses processons per a demanar pluja. Cada poble solia tenir un lloc per a dirigir les seves pregàries, una ermi-

ta, un pedró o una capella propera, i allà, una vegada arribats, s'hi cantaven els goigs corresponents. Un cant aquest que reforçava els llaços de la comunitat periòdicament, i amb el qual s'hi sentien totalment identificats. Quan es tractava d'una sequera d'abast més general, la major part dels pobles del Lluçanès es desplaçaven fins al santuari dels Munts, que havia acollit impressionants multituds segons les descripcions d'alguns informants. Es pujava a peu cantant les lletanies i amb una imatge del Sant Crist seguint la ruta interior de la muntanya. En aquestes processons hi anava gent molt devota que inclús caminava descalça perquè si perdien l'anyada es quedaven sense provisions. A l'església s'hi feien les diferents pregàries dirigides pel mossèn i els assistents resaven «amb moltíssima fe». Del record dels més grans en queda actualment la impressió que les seves súplices eren sovint escoltades ja que s'havien trobat que mentre eren dins l'ermita començava una tempesta i havien de baixar amb pluja.

Encara que ara ja no es fa tant, era habitual portar al santuari tots els nadons, per presentar-los a la Mare de Déu i encomanar-li a aquesta la seva protecció. També normalment les núvies deixaven el seu ram dins el recinte, i els feligresos demanaven a la Mare de Déu tot tipus de favors, principalment referents a malalties. A part de la pluja ja citada, en les nom-

brores edicions de goigs es troba que la Mare de Déu dels Munts era sol·licitada per a evitar la fam, per tenir una bona mort, per preservar la fe i per a obtenir bones collites protegint-les de les pedregades. Un exemple es troba en els goigs editats el 1841 a Vic, a la Impremta d'Ignasi Valls:

Lo fruit quens lleva la terra,
de la guerra,
de espesses nuvoladas,
que ab severas pedregadas
lo aterra,
en ayguas claras tornadas
nos preservau piadosa
Verge Gloriosa.

O els que es canten actualment on a la darrera estrofa es demana encara protecció per la fam, pedra i mala anyada:

A Sant Boi i l'encontrada
deslliureu en tot moment
de fam, pedra i mala anyada
puix que us amem tendrament;
conserveu la fe arrelada
i assistiu-nos moribunds.

Avui continuen havent-hi moltes peticions, bàsicament per a guarir-se de malalties, però també altres adaptades a les noves necessitats de la societat i se li demana guanyar campionats, festivals o curses, aprovar exàmens, obtenir feina...

Com a gratitud pels favors concedits la gent hi portava exvots, unes peces de cera que representaven la part del cos que s'havia curat o mi-

lloret i que durant anys van estar exposades a l'interior. També més antigament s'hi havien deixat petits retaules, alguns dels quals, dels segles XVII i XVIII, pel seu valor històric, es guarden a la sagristia. Actualment, per a la mateixa funció, hi ha llànties elèctriques a disposició dels fidels, un sistema a l'abast de tothom i que suposa a la vegada una font d'ingressos regular encara que no siguin gaire quantiosos.

LA DEVOCIÓ AL LLUÇANÈS

A la comarca hi ha ermites i santuaris que tenien una devoció només a nivell local, i altres que aplegaven els fidels d'un territori més ampli, com és el cas dels Munts. Aquestes diferents àrees també reflectien les relacions que hi havia entre les poblacions en un determinat moment i la popularitat aconseguida per les diverses advocacions.

Al llarg dels anys al Lluçanès han variat les àrees d'influència d'un determinat sant, santa o Mare de Déu depenent de factors molt diversos. Les advocacions més sol·licitades al segle XX havien sigut les de la Mare de Déu de Salselles, la Mare de Déu dels Munts i la Mare de Déu de Lurdes de Prats de Lluçanès. A tots tres santuaris s'hi acudia en pelegrinatge en períodes de sequera i es pot dir que han tingut tots tres diferents èpoques d'esplendor.

La Mare de Déu dels Munts va mantenir el seu prestigi al llarg de tot el segle XX i inclús el va ampliar, ja que amb la facilitat de comunicacions que hi ha actualment s'hi acosten molts fidels de les comarques veïnes. Tot i ser considerada patrona del Lluçanès, cal fer esment que de totes les edicions de goigs que es coneixen d'aquesta advocació només uns mencionen en conjunt el Lluçanès. Es tracta d'una impressió feta sense data a la impremta Portavella de Vich, i cantats, segons s'indica, amb la tonada popular de l'«Ave, Ave Maria»:

Per Reina us aclama
tot el Lluçanès;
Bergadà i districte,
també el Ripollès.

En canvi en els goigs de la Mare de Déu de Salselles, que perdé la seva

anomenada a mesura que avançava el segle XX, sempre s'hi indicava que era la patrona del Lluçanès. En els més antics trobats fins ara, editats a Barcelona el 1720, a l'Estampa de Joan Piferrer, Plaça de l'Àngel, a la tornada ja es citava aquest àmbit territorial. A aquest lloc de Salselles hi anaven en processó les parròquies de Lluçà, Borredà, Alpens, Olost, Sant Martí d'Albars, Sant Boi de Lluçanès, Matamala, les Llosses, Santa Eulàlia de Pardines, Perafita i la Quar. Unes processons ja datades als segles XVI i XVII que s'anaren perdent amb la despoblació iniciada a finals del segle XIX i que culminà amb l'abandó d'aquest indret als anys quaranta del segle passat.

ELS ROMIATGES I ALTRES CELEBRACIONS

A començaments del segle XX, la imatge romànica de la Mare de Déu dels Munts va ser restaurada i retornada al santuari en una solemne processó el 1926. Sembla que va ser una festa multitudinària amb assistència de gent de tot el Lluçanès. La imatge va ser portada en un tabernacle amb l'acompanyament d'atxes i gonfanons, i la gran gernació concentrada lluia l'escapulari de la Mare de Déu.

Durant la Guerra Civil va estar amagada a Sobremunt i el 1939 va sortir en processó des de l'església

La coral del Lluçanès estrena senyera al santuari dels Munts el 1975.

BALDIRI SELVA

Trobada de caramellaries al santuari, el 26 d'abril del 2009.

ROSER REIXACH

Processó als Munts
retornant la Mare
de Déu al santuari
el 1939.

d'aquest poble fins a Sant Boi de Lluçanès, i d'allà, el dilluns de la Segona Pasqua, va ser traslladada al santuari. Va arribar custodiada pels falangistes i la gent la rebia amb la salutació feixista, havent-hi per tot arreu banderes espanyoles i de la Falange. Aquestes festes s'aprofitaren per a posar la primera pedra del *Monumento a los Caídos por Dios y por la patria* a Sant Boi de Lluçanès, un monument que es va construir finalment el 1955. En el programa editat conjuntament a Sobremunt i Sant Boi de Lluçanès es fa una crida als veïns del Lluçanès per tal que hi assisteixin: «*El lunes de la próxima Pascua de Pentecostés, día 29 de mayo, volverá a su trono del Munts la veneranda imagen de María... Una persecución jamás vista que ha arrasado templos y altares y ha teñido en sangre de mártires las tierras de España, quería arrebatarnosla, pero afortunadamente no ha podido ni profanarla siquiera. Ella misma se ha salvado porque quiere seguir siendo la Reina y Patrona del Lluçanés.... Venid a darle las gracias, acompañadla en el retorno a su casa y a sus pies reafirmad vuestra fe y vuestro amor hacia esta Madre...*» Moltes més vegades el prestigi de la Mare de Déu dels Munts va ser utilitzat per a les festes del règim, per exemple el 1944 quan s'hi va celebrar la festa de la Pau, altra cop amb la presència de la guàrdia falangista i amb les primeres autoritats locals.

Ja més de caràcter estrictament religiós, la Mare de Déu dels Munts va rebre el 1950 la visita de la Verge

de Fàtima, que es va passejar per tots els pobles del Lluçanès. I molt més enllà, el 1970, en una de les darreres processons més concorregudes, va ser retornada al santuari després d'una estada a l'església de Sant Boi amb motiu d'una nova restauració.

ELS ACTES CULTURALS I LA REIVINDICACIÓ COMARCAL

La dècada dels 1970 va suposar un període de canvis a diferents nivells. Si bé la gent havia continuat assistint massivament als aplecs de Pasqua, comencen a organitzar-se en aquest lloc trobades de caire més cultural i reivindicatiu. El 1973 s'hi fundava la Coral del Lluçanès, que fins al 2001 va amenitzar moltes celebracions a tota la comarca i que va establir també una trobada anual en aquest santuari. Quatre anys més tard, el 1977, es va constituir al santuari dels Munts l'Assemblea Democràtica del Lluçanès que, nascuda de l'Assemblea de Catalunya, reivindicava el dret del Lluçanès a ser reconegut com a comarca pròpia. Amb el lema «Pel Lluçanès, per Catalunya, per la llibertat, per l'amnistia i per l'Estatut d'Autonomia» es va signar un document per part dels municipis de Prats de Lluçanès, Alpens, Lluçà, Olost, Perafita i Sant Boi de Lluçanès.

Posteriorment, el fet que el Dilluns de la Segona Pasqua deixés de ser festiu, afegit al tancament temporal unes quantes vegades del res-

taurant annex al santuari, va motivar que es perdessin les grans concentracions comarcals que havien esdevingut una tradició força arrelada, sobretot al Lluçanès nord.

Malgrat aquests entrebancs, el santuari dels Munts continua sent a l'actualitat un símbol per a la identitat lluçanesa. Una mostra n'és la constitució en aquest lloc el 2001, del Consorci del Lluçanès, un ens que treballa de manera conjunta amb totes les poblacions de la zona i que vetlla per aconseguir aquest reconeixement comarcal. Igualment, el maig del 2003 s'hi va signar el denominat Acord dels Munts, on la majoria de llistes que es presentaven a les eleccions municipals d'aquell any van apostar pel reconeixement del Lluçanès com a comarca. A més, des de fa nou anys totes les parròquies del Lluçanès hi fan una trobada arxiprestal el darrer diumenge de maig i, recentment, el passat 26 d'abril, el santuari va acollir una altra trobada, aquesta vegada de caramellaires del mateix àmbit territorial.

BIBLIOGRAFIA

- MASRAMON, Josep M; MONTAÑA, Daniel. *Sant Boi de Lluçanès. Àlbum de fotografies*. Ajuntament de Sant Boi de Lluçanès, 1994.
- SELVA, Baldiri. *Records de Sant Boi en sèpia*. Ajuntament de Sant Boi de Lluçanès, 2006.
- VINYETA, Ramon. *Els Munts. Alt Lluçanès*. Editorial Celblau. Torelló, 1977.